

2000-luku: Rohkean, innovatiivisen, tieteellisesti edistyksellisen ja laajan yhteistyöverkoston luoneen yhdistyksen vuosikymmen sään ääri-ilmiöiden ja poikkeustilanteiden Vantaanjoella

Sitä se todella oli!

Vuosikymmen alkoi vauhdikkaasti, kun Uudenmaan liiton johdolla vuonna 1997 laaditusta Vantaanjoen kehittämisohjelmasta ja sen toteuttamiseksi perustetusta Vantaanjoki-projektista laadittiin loppuraportti. Loppuraportin johtopäätökset ja jatkosuositukset toimivat ohjenuorana Vantaanjoki-projektin siirtyessä vesiensuojeluyhdistyksen suojiin vuoden 2001 alussa. ”Siitähän on jo yli kaksi vuosikymmentä, voi hyvänen aika sentään”. Pian projekti vakinaistettiin osaksi yhdistyksen toimintaa ja se muutettiin Vantaanjoki-neuvottelukunnaksi. Yhdistyksen yhteistyöverkosto laajeni entisestään. Vuosikymmenen alun ajan kestäneet Elämän vesi - veden kiertokulku -ympäristökasvatushanke ja Kestävä maatalous Vantaanjoella EU LIFE -hanke käynnistettiin kehittämisohjelman jatkotoimenpidesuosituksen pohjalta yhdistyksen ja Uudenmaan ympäristökeskuksen hedelmällisen yhteistyön voimin.

Hajakuormitus syynissä

Vauhti kiihtyi, kun yhdistys sai uuden toiminnanjohtajan vuoden 2001 alussa. Yhdistyksen perustoiminnan, velvoitetarkkailujen, oheen käynnistettiin lukuisia tutkimushankkeita. Maatalouden vesiensuojelun ja haja-asutuksen jätevesien osalta pureuduttiin rohkeasti ongelmien juurisyihin: eroosion torjunta maatalouden vesiensuojelussa ja käymälä- ja pesuvesien erillisviemärointi haja-asutuksen jätevesien käsittelyssä olivat keskiössä! Kiintoaineen pysäyttäminen pelloilla on vesiensuojelullisesti huomattavasti tehokkaampaa kuin toimenpiteet kiintoaineen pysäyttämiseksi uomissa. Vahinko on jo tapahtunut, kun vesistöjä kuormittavaa materiaalia poistuu pelloilta. Haja-asutuksen jätevesien käsittelyn osalta tutkimustulokset osoittivat kiistatta, ettei ole mieltä sotkea valtaosan ympäristöä kuormittavia haitta-aineita sisältäviä käymälävesiä (1/3 osa kotitalouksista muodostuvista jätevesistä) lähes Suomen haja-asutuksen jätevesiasetuksen velvoitteet täyttävään pesuveteen ja yrittää sitten puhdistaa niitä! Haja-asutuksen jätevesiasetus alias ”paskalaki” oli kaikkien huulilla 2000-luvun puolivälin tienoilta aina seuraavalle vuosikymmenelle saakka. Erityisesti kansalaisten taholta paljon kritiikkiä saaneen asetuksen sisältöä jouduttiin muuttamaan useaan kertaan.

Automaattimittausten alkumetrit ja uudet metodit

Tieteellisesti edistyksellinen automaattinen veden laadun seuranta käynnistettiin vuosikymmenen puolivälissä läheisessä yhteistyössä alan pioneerin kanssa. Automaattista seurantaan lähdettiin menestyksekkäästi kokeilemaan maatalousvaltaisen valuma-alueen ojissa ja joissa. Lepsämänjoen latvaosalla automaattinen veden laadun ja määrän seuranta aloitettiin vuonna 2006 ja seuranta on jatkunut keskeytyksettä tähän päivään asti. Kyseessä lienee ainutlaatuinen automaattisen veden laadun ja määrän seurantadata koko maailmassa.

Yhdistyksen henkilöstö täydentyi myös pohjavesiasiantuntijuuden osalta vuonna 2009. Lämpötilakartoituksen infrapunalentokuvauksilla havaittiin olevan käyttökelpoinen menetelmä kartoittaa valuma-alueelta kohdat, joissa pohjavettä purkautuu jokiuomaan suoraan lähteistä, ojien kautta tai tihkumalla.

Vähäsateiset vuodet ja kylmä talvi 2002–2003

Vuosien 2002 ja 2003 kuivuutta ei ehkä voida pitää sananmukaisesti poikkeuksellisena, kuten vuoden 2004 kesän suurtulvaa. Kuitenkin kaksi peräkkäistä vähäsateista vuotta, joita yhdisti pitkä ja kylmä talvi, jätti jälkensä vesiekosysteemeihin. Kuivuus iski päälle toden teolla elokuussa 2002 ja sitä kesti koko loppuvuoden. Vantaanjoen virtaama Oulunkylän kohdalla oli alle 2 m³/s (pitkäaikainen vuoden keskivirtaama on 16,9 m³/s). Talvi pakkasineen alkoi jo lokakuun puolesta välistä ja sitä kesti maaliskuulle 2003, jolloin jään paksuus Vantaanjoessa oli paikoin vielä jopa 65 cm. Talven 2002–2003 pitkä jääpeitteinen kausi heikensi valuma-alueen järvien happitilannetta. Pelättiin kalakuolemia ja keskusteltiin, kenen vastuulla on kerätä talven aikana hapenpuutteeseen kuolleet kalat. Loppujen lopuksi kerättävää ei kuitenkaan juuri löytynyt. Kalakuolemia varmasti paikoin oli, mutta kuolleet kalat painuivat järvien pohjiin hajottajien syötäviksi. Tavanomaista pienemmän kevättulvan jälkeen kuivuus jatkui kesästä syyskuun 2003 loppuun asti. Vantaanjoen alajuoksun keskivirtaama oli alimmillaan ainoastaan 1 m³/s ja joen ylimmät latvat olivat kokonaan kuivia. Vantaanjoen vuosikeskivirtaama vuonna 2003 oli Oulunkylän kohdalla vain 6,4 m³/s.

Kesätulva 2004

Kahden erittäin kuivan kesän jälkeen vesiensuojelullisesti ja hydrologisesti vuosikymmenen varmasti mieleen jäävin tapahtuma oli Etelä- ja Keski-Suomea koetellut suurtulva heinä-elokuun vaihteessa 2004. Se koettiin myös Vantaanjoella. Tulvatilanteen syynä olivat 4–5 päivää paikallaan pysyneen matalapaineen aiheuttamat rankkasateet, jotka tulivat jo ennestään tavanomaista sateisemmän ajanjakson päälle.

Vantaanjoen tulvahuippu 2. elokuuta 2004 oli Oulunkylän kohdalla 190 m³/s. Aiempi heinäkuun ennätystulva Oulunkylässä oli ollut 22. heinäkuuta 1944, jolloin virtaama oli 115 m³/s. Vertailun vuoksi, Vantaanjoen kesäaikainen keskimääräinen virtaama Oulunkylän kohdalla on reilu 5 m³/s ja pienimmillään se on todellakin ollut vain noin 1 m³/s eli vain noin kahdessadasosa suurtulvan 2004 virtaamasta.

Tulva aiheutti lukuisia vesivahinkoja erityisesti jokivarsien alavien alueiden kiinteistöille. Se saartoi asuntoalueita ja vesi tulvi monin paikoin talojen kellareihin. Erityisen suurta vahinkoa aiheutui Riihimäen Peltosaaren alueella, missä viemärit täyttyivät tulvavedestä. Tällöin tulvivan pintaveden paine aiheutti viemäriveresien virtaussuunnan kääntymisen ja alavimmilla alueilla tulva- ja jätevesien sekoitus tulvi wc-pöntöistä lattioille.

Jokiveden bakteeripitoisuudet nousivat ja hapenpuutteesta aiheutuneita kalakuolemia havaittiin Vantaanjoen yläosan alueella. Happikatoa havaittiin myös tulvien alle jääneillä peltoalueilla ja niiden alapuolisilla jokiosuuksilla, joiden syynä oli kuolevan kasviaineksen happea kuluttava vaikutus. Tämä todettiin tulvan aikana vesiensuojeluyhdistyksen toimesta tehdyillä happimittauksilla Vantaanjoen ja sen sivujokien eri havaintopaikoilta. Tulva ja sen seurannaisvaikutukset toivat esille joen arvon. Samalla havaittiin jokiympäristön haavoittuvuus poikkeustilanteissa.

Päijänne-tunnelin remontti 2008

Vantaanjoen rooli pääkaupunkiseudun vedenhankinnan vararaakavesilähteenä toteutui Päijänne-tunnelin toisen vaiheen saneerauksen aikana 15.4.-18.12.2008, jolloin Vantaanjoesta tehtiin juomavettä Helsingin Veden (nyk. HSY vesihuolto) Vanhankaupungin ja Pitkälkosken vedenpuhdistuslaitoksilla koko pääkaupunkiseudun miljoonan asukkaan tarpeisiin. Vesilaitosten uudet säädöt löytyivät ja talousveden valmistus onnistui laadukkaasti. Huolta aiheutti kuitenkin jokiveden riittävyys. Loppukevät 2008 oli erittäin kuiva. Tämän takia Vantaanjokeen johdettiin lisävettä Hiidenvedestä 29.5.-3.10.2008, mikä turvasi vedensaannin. Vantaanjoen merkitys pääkaupunkiseudun raakavesilähteenä konkretisoitui jälleen.

Asko Särkelä ja Jari Männynsalo